

Л.Г. Котнюк
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
канд. філол. наук, доцент

Адекватність перекладу прислів'їв

Сучасне мовознавство інтенсивно розробляє напрямок у лінгвістичних дослідженнях, в яких мова розглядається не лише як знаряддя пізнання і комунікації, а й як культурний код нації. Актуальність дослідження визначається взаємозв'язком мови і культури, зокрема такого важливого мовного прошарку як пареміології і культури.

Прислів'я – це коротке, образне, римоване, граматично оформлене і логічно завершене висловлювання, що несе узагальнену думку, висновок, іносказання з повчальним змістом. Приказка — це короткий сталий образний вислів констатуючого характеру і переносного значення, що має незавершену синтаксичну будову, нерідко становить частину прислів'я, але без висновку та повчального характеру [Dovidka.biz.ua].

Прислів'я та приказки (паремійний фонд мови) є неоціненними коштовностями фольклору народу, які лаконічно передають нащадкам висновки з життєвого досвіду багатьох поколінь предків. Впродовж століть вони відображають вміння народу осмислювати найхарактерніші, найважливіші реалії свого існування: поведінку людей і їх характери, явища природи, працю, побут, родинні стосунки, суспільне життя, емоційний стан тощо.

Різні аспекти паремій можуть бути об'єктом дослідження: структура, семантика, переклад, стилістичні і прагматичні параметри. Метою нашого дослідження є аналіз адекватності відтворення англійських прислів'їв на українську мову.

Відтворення прислів'їв і приказок оригінального тексту на іншу мову передбачає розкриття значення цих висловів та збереження їх експресивно-стилістичної функції.

Прислів'я — довершений за змістом вислів, який граматично й інтонаційно оформлений як речення. Значення прислів'їв утворюються із самостійних значень кожного слова. Порівняння лексичного складу еквівалентних прислів'їв англійської і української мов розкриває три типи співвідношення лексичних одиниць, з яких будуються еквівалентні прислів'я.

Тип 1. Слова, з яких утворене англійське прислів'я, не є відповідниками слів українського варіанту. У цьому випадку лексичний склад прислів'їв порівнювальних мов **повністю відрізняється**. Наприклад:

1. *A fly in the ointment* – *Ложка дьогтю в бочці меду* [6].

Наведене англійське прислів'я містить слова: муха (a fly), мазь (ointment), щоб описати проблему, яка псує чи ускладнює щось: *A fly in the ointment* — *a problem that spoils something or makes it difficult* [7].

Український еквівалент будується за допомогою слів: «дьоготь» (в'язка бура або чорна [рідина](#)) та «мед» (густа солодка маса, яку [бджоли](#) виробляють з [нектару квітів](#)): *Ложка дьогтю в бочці меду* – *це те невелике, що псує якусь справу, вигляд чого-небудь і т. ін* [5].

2. *When pigs fly*. – *Коли рак свисне. Після дощuku в четвер* [6].
Вказані вирази порівнювальних мов мають значення «ніколи» [6; 8].

В англійському реченні містяться такі лексичні одиниці: «pigs» / свині і «fly» /літати, в українському – «рак», «свистіти»; «дощ», «четвер».

Тип 2. Іноді еквівалентні прислів'я можуть **частково відрізнятися і частково співпадати за своїм лексичним складом**. Наприклад:

1. *You never know what you can do till you try*. – *Очі бояться, а руки роблять* [6].

У наведених прикладах порівнювальних мов міститься один еквівалентний лексичний елемент: «do» – «робити». Решту слів англійського висловлювання відрізняються від лексичного складу його українського еквіваленту.

2. *Fools rush in where angels fear to tread*. – *Дурням закон не писаний* [6].

Еквівалентним в цих виразах є слово «fools» – «дурні». Всі інші слова англійського речення не мають нічого спільного зі значенням решти українських слів.

Тип 3. У деяких випадках спостерігається повна **лексична тотожність між еквівалентними прислів'ями**. Наприклад:

A horse stumbles that has four legs. – *Кінь на чотирьох ногах – і то спотикається* [6].

Англійський і український варіанти складаються зі слів, що фіксуються двомовними словниками як лексичні відповідники: horse – кінь; stumble – спотикатися; four- чотири; leg – нога [2].

Проведений аналіз лексичного складу прикладів показує, що еквівалентні прислів'я можуть містити або не містити слова, що фіксуються словниками як відповідники.

Речення – це не механічна сукупність значень окремих слів, а якісно нова одиниця з притаманним лише їй набором семантичних величин [3: 238].

Поєднання слів надає реченню самостійний зміст, виражає закінчену думку. Зміст речення можна охарактеризувати як те, що буває засвоєно, коли речення стає зрозумілим, або як те спільне, що мають два речення в різних мовах, якщо вони вірно перекладені [4].

Вважається, що спочатку прислів'я мали лише прямі значення, а в процесі свого розвитку розширили їх на інші подібні явища дійсності.

Якщо слово в прямому значенні — це звичайна, повсякденна назва чогось (предмета, дії, ознаки), то речення в прямому сенсі – це звичайна назва ситуації. Якщо слово в переносному значенні — назва образна, перенесена з одних предметів і явищ на інші, то речення в переносному сенсі є також назвою образною, перенесеною з одних ситуацій на інші.

Носії мови знають сенс прислів'я і доцільно вживають його в потрібній ситуації, сприймаючи той образ, що формує прислів'я. Початкові реалії, що спричинили виникнення прислів'я, забуваються, але двоплановість прислів'я зберігається. Сенс вільного поєднання, що лежить в основі прислів'я, і зміст іносказання актуалізуються в мові. Перекладачу важливо передати ці обидва компоненти: сенс і метафоричний зміст прислів'я.

Всі ознаки прислів'їв (стислість, логічна завершеність, синтаксична форма речення, узагальненість думки, повчальний зміст) зберігаються в перекладі паремій, але ступінь їхньої реалізації буде різний в залежності від тексту, умов і способу перекладу. Наприклад:

A bird may be known by its song. – *Видно птаха по польоту* [6].

Наведені прислів'я двох мов є частковими відповідниками, оскільки вони є еквівалентними за змістом, функцією та стилістичним забарвленням, але відрізняються своїм образним значенням. В основі обох виразів лежить метафора: перенесення значення в англійському вислові відбувається за допомогою слова «song» / «пісня», а в українському «польот».

Деякі прислів'я є етноспецифічними через вживання в них національно забарвлених слів (наприклад, власних іменників), які є притаманними певній культурі:

All work and no play makes Jack a dull boy – *Треба не тільки працювати, а й розважатися* [1: 14];

Queen Ann is dead! – *(іронічно) Відкрив Америку!* [1: 119];

We shall see what we shall see. – *Поживемо – побачимо; що буде, то буде, а ти, Марку, грай!* [1: 140];

A crooked stick throws a crooked shadow. – *Який Сава, така й слава* [1: 41].

Прислів'я і приказки широко використовуються різними верствами населення упродовж віків. Вони відображають культуру та світосприйняття народу-носія мови. Знайомство з англійськими прислів'ями та пошук їх українських еквівалентів є важливим для залучення до культури країни, мова якої вивчається.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Англійські прислів'я та приказки. Київ: Радянська школа, 1973. – 174 с.
2. Англо-український словник. Режим доступу: <https://www.dict.com/>
3. Иванова И.П., Бурлакова В.В., Почепцов Г. Г. Теоретическая грамматика современного английского языка / И.П. Иванова, В.В. Бурлакова, Г. Г. Почепцов. – Москва: Высшая школа, 1981. – 285 с.
4. Словарь по логике. Режим доступу: <http://niv.ru/doc/logic/dictionary/251.htm>
5. Dovidka.biz.ua: Довідник цікавих фактів та корисних знань. Режим доступу: <https://dovidka.biz.ua/riznitsya-mizh-prisliv-yam-ta-prikazkoyu/>
6. Learning English. Proverbs and sayings in English with their equivalent in *Ukrainian*. Режим доступу: _english-learning.narod.ru/eng/proverbs3.htm
7. Macmillan Dictionary. Режим доступу: <https://www.macmillandictionary.com/spellcheck/british/?q=need-based>
8. [Ukrainian Language Beta](http://UkrainianLanguageBeta.com). Режим доступу: <https://ukrainian.stackexchange.com/questions/3113/>